

Väljakutsed ja võimalused kurtide rahvarühma folkloori kogumisel

Kultuuriteaduste doktorikool
Jänedal 17.-18.11.2016

Liina Paaes, PhD

Mis on mis ja kes on kes?

Meelekeskne (kehastus) →
kuulmisvõimetud inimesed

- kurdid
- kuulmispuudelised
- vaegkuuljad
- kuulmislangusega isikud jne
- *küberkuuljad* – Eestis 149
implantaadikasutajat (veebruar 2016)

Keelekeskne → viipekeelsed
inimesed → ka kuuljad

- palju kurtide viipekeeli -
andmebaasis *Ethnologue* 141
viipekeelt
- elutunnetuse küsimus –
kurdiksolemine
- eesti viipekeelel (EVK) 3000-4000
kasutajat, sh 1500 kurti

Kurtide kultuuri ja viipekeelte siseriiklikud ja rahvusvahelised regulatsioonid

- *Keeleseadus*

§ 3. Eesti keele staatus

(1) Eesti riigikeel on eesti keel.

(2) **Eesti viipekeel on iseseisev keel** ning
viibeldud eesti keel on eesti keele
esinemiskuju.

(Tunnustatud alates 01.03. 2007)

- *Puuetega inimeste õiguste konventsioon*
- *Eesti kuulmisrehabilitatsiooni programm 2012–2015*

- *Eesti keele arengukava 2011–2017. – 7.3. Viipekeel ja keeleliste erivajadustega inimeste keelekasutus, lk 32–33.*
- *European Parliament resolution on sign languages and professional sign language interpreters (2016/2952(RSP)).*

Rühmakäsitus kultuuriteadustes

- keele- ja kultuurivähemus

Tom Humphries

- puudega inimesed (*disability*)

Lennard J. Davis

- etnos (*deafnicity*)

Richard Clark Eckert

- rahvus (*Deaf nation*) Anne C. Uhlig
- rass (*Deaf race*) Alexander G. Bell

Rühmakäsitused folkloristikas

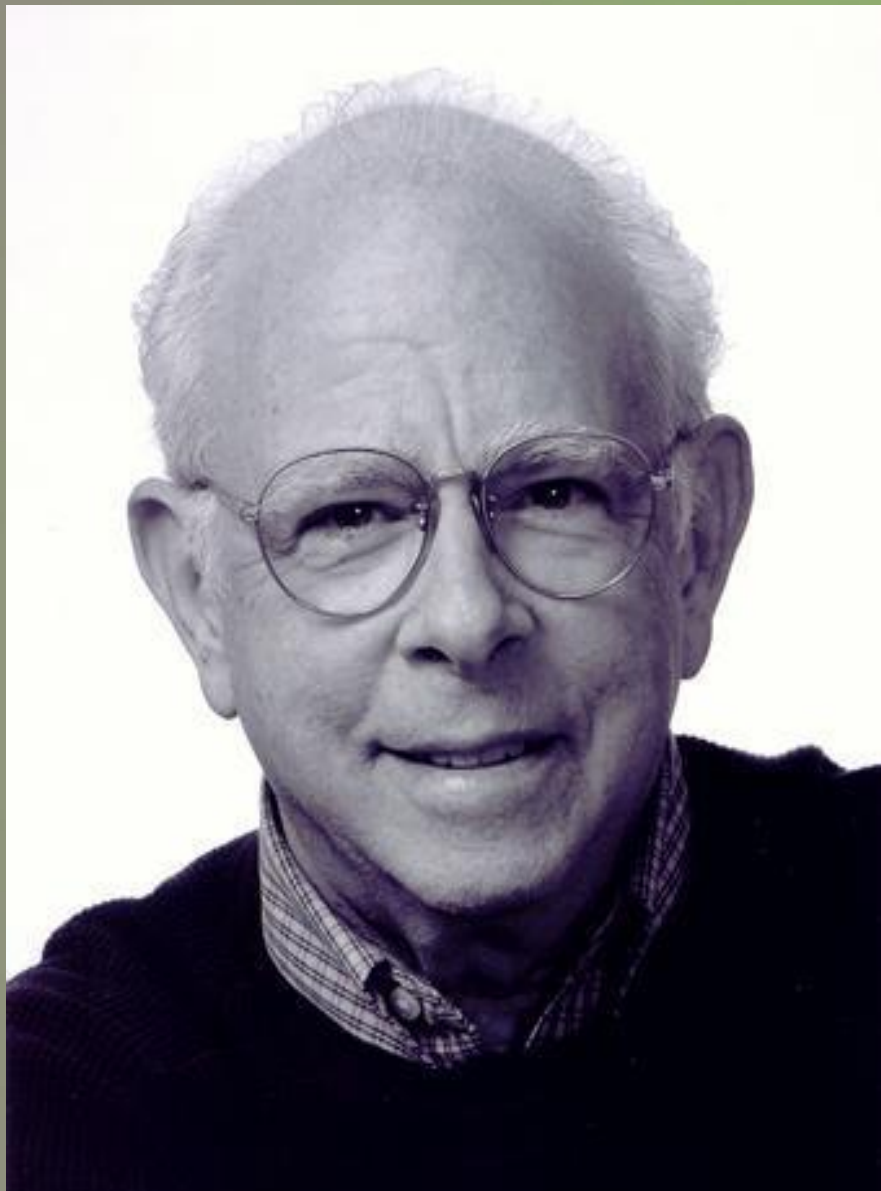
- kogukond - tervikuna või piirkondlikult
- rahvarühm (*folk group* A. Dundes)
- kurtide folkloor (Simon J. Carmel)
- viipekeelne folkloor

FOLKLOOR

12.12.2016

Illustratsioon: Allan Lepik

- Kurtide folkloori uurimise algataja USAs 1970.aastail
- Külastas Tartu Ülikooli 2006.aastal

Simon J. Carmel

Uurija taust

- Meelekeskne kehastus – kas uurija ise on kurt või kuulja?
- Keelekeskne – viipekeeleoskus
- Eriala – eripedagoog, arst, viipekeeleletõlk, kultuuriteadlane
- Päritolu – vereside kurtidega puudub või olemas

- Kuuljad uurijad – lähtuvad oma väärtushinnangutest, kuuljaksolemisest, uskumustest ja arusaamadest
- Vähe kurte teadlasi, uurijaid, keeleõpetajaid haridussüsteemis – ETTEVALMISTUS?
- Vähe viipekeele spetsialiste – ETTEVALMISTUS?
- Koostöö kogukonnaga juhuslik

Kurdid teadusmaailmas

Deaf Academics

http://www.deafacademics.org/about_us/index.php

- Akadeemilise diskursuse ligipääsetavuse probleem kurtidele uurijatele
- Amsterdami manifest (2000)

Teaduskeelteks briti viipekeel (BSL) ja ameerika viipekeel (ASL)

Tehnoloogia

- Videosuhtlus
- Tarkvarad (viipekeelte tõlkeavatarid) ja rakendused

‘Kirjalik’ viipekeelte kui visuaal-motoorsete keelte kontekstis videosalvestis, film, paber kandjal viibete joonised (pildid)

Viipekeelsed inimesed kui suulise kultuuri esindajad

Vaata eesti viipekeelseid folklooritekste:

Pereplaneerimine

Kurtide abielupaar pöördub arsti poole ja soovib nõu saada, kuidas teha nii, et sündiv laps oleks kurt. Arst ütles, et selline asi on võimatu – laps sünnib nagu sünnib, ei saa midagi parata. Kurdid abikaasad lähevad ära. Aja möödudes tulevad tagasi ja ütlevad arstile, et said kurdi lapse. Kuidas?

Vastus: Pärast vahekorda tuleb naise suguteedes liikuvate seemnerakkude poole kisada. Kuuljad seemnerakud kuulevad ja pöörduvad tagasi, kurdid seemnerakud ruttavad edasi ja viljastubki kurt laps!

Aga kuidas saada kuuljat last?

Vastus: Pärast vahekorda tuleb seemnerakkude poole saata valgussignaali (taskulambiga plinkida vms). Kurdid seemnerakud vaatavad tagasi, kuuljad ei pane valgussignaali tähele ja lippavad neist mööda, ikka edasi – nii viljastubki kuulja laps. (EFA I 47, 113)

Puuraidur ja kurt puu

Puuraidur karjub metsas puule: „Kuku maha!” Puu kukubki maha. Aga järgmine puu jääb püsti seisma. Mees karjus veel, aga puu ikka ei kuku. Siis kutsus mees arsti. Arst kuulab kuuldetoruga puud ja ütleb mehele, et peab panema kuuldeaparaadi. Pannaksegi puule kuuldeaparaat, mees hüüab puule: „Kuku maha!” ja see kukubki. Kolmanda puuga on samamoodi: mees karjub, aga puu ei kuku maha. Ta kutsub jälle arsti. Arst kuulab kuuldetoruga ja ütleb, et see puu on kurt. Selle puuga on vaja viibelda. Puuraidur viipleski puule KUKU MAHA ja puu kukkuski. (EFA I 47, 100)

Kogumisruum

- Nn kurtide ruum (*Deaf space*)-kus kurdid kogunevad, suhtlevad
- Kurtide erikoolid, klubid → hääbumas
- Internet
- Suulistesse keeltesse tõlgitud kirjalikud tekstid
- Kurtide videopostitused sotsiaalmeedias
- *Facebook*'is rühm “Eesti kurtide folkloor” – rühma lõi Gretel Murd

Gretel Murd pärast eksamit kursuseõe Reelika Kasega muljetamas. (Novaator 30.08.2015, foto: Andres Tennus/TÜ)

Kogumise süsteem ja eetika

- Uurija “akadeemiline üksindus”- eraasi ja õhinapõhisus
- Kogumise ja säilitamise korraldamine
- Kogukonna kaasamine, viipekeelsed pöördumised, tagasiside

- Pärimusteemalised koolitused kurtidele?
- Digihumanitaaria?
- Viipekeelsete allikate loomine (tekstikorpus)
- IT-lahendused
- Isikukaitse – inimkujutis

Uued teemad kurtide folklooris

- Küberkuulmise vastane folkloor
- Sisekõrva implantaadid –
argiarvamused, kogemuslood,
anekdoodid
- Kuuljate viipekeeleoskus
- Võimalus jälgida kultuurilisi arenguid
seoses kuulmisvõimetusega,
viipekeele, kollektiivse identiteediga
jne

Kultuuride roll globaalsuses ei vähene. Kultuurid muutuvad järjest selgemalt eristuvaks, tekib üha uusi nüansse ja võrdlusi. Võrdlemine on teadvustamine.

Geert Hofstede

Kasutatud allikad

Eesti kuulmisrehabilitatsiooni programm 2012–2015.

<http://www.eklv.ee/wp-content/uploads/2012/10/KReha-programm-2012-2015.pdf>

Eesti keele arengukava 2011-2017.

[https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/eesti keele arengukava 2011_2017.pdf](https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/eesti_keeles_arengukava_2011_2017.pdf)

EFA I, 47 = Eesti Rahvaluule Arhiiv. *Eesti viipekeelne pärimus*. EFA I 47, 93/120. Käsikirja koopia autori valduses.

European Parliament resolution on sign languages and professional sign language interpreters (2016/2952(RSP)).

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2F%2FEP%2F%2FNONSGML%2BMOTION%2BB8-2016-1230%2B0%2BDOC%2BPDF%2BV0%2F%2FEN>

Ethnologue. Languages of the world.
<https://www.ethnologue.com/subgroups/sign-language>

Gertz, Genie, Patrick Boudreault (Eds.). 2016. Folklore. – *The SAGE Deaf Studies Encyclopedia*. SAGE Publications.

Lõhmus, Maarja 2007. “Eesti kultuuritüüp ei ole muutunud”. - *Eesti Ekspress*, 19.aprill.

Paales, Liina 2016. Kurtide folkloori kogumine, uurimine ja õpetamine. – *Mäetagused* (ilmumas).

Puuetega inimeste õiguste konventsioon ja fakultatiivprotokoll.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/204042012006>

Viipetekstide valmimist on toetanud Euroopa Sotsiaalfond alameetme „Kõrgkoolide ja ettevõtete koostöö“ projektist „Õppekava Eesti viipekeele tõlk arendamine, juurutamine ja jätkusuutlikkuse tagamine“. Viiples Aivo Erm. Filmis Kert Kalvik ja montaaži teostas Liivi Liiholm (Hollman).